

זהו בוודאות הספר הטוב ביותר שתקראו בזמן הקרוב.

לכאורה, ספר נוסף בסדרת הספרים שיצאו בשנים האחרונות המנסים "לפתור" את טרגדיית מלחמת העולם השנייה (ראו למשל "אוסטרליץ" של ו.ג. זבאלד או "נוטות החסד" של ג'ונתן ליטל) אך למעשה המדובר באלגוריה תפורה ונפרמת בעדינות ובשים לב, הרוקמת כתב אישום חריף ונוקב ההולך ונחשף בצבעים עזים כנגד הרוע האנושי, כנגד הבאנליות של החייתיות האנושית, שהינה, עפ"י קלודל, על-זמנית וחסרת-פנים.

ברודק, שנחשב למת, שב לכפרו לאחר המלחמה, וחוזר לכתוב דו"חות על מצב הצמחייה והחיות באזור, דיווחים שכנראה איש אינו קורא בעיר הגדולה הסמוכה ס'. לכפר מגיע זר בעל גינונים המלווה בסוסה ובחמור אציליים. בני הכפר מתייחסים בחשדנות אליו, אל שתיקתו, אל רישומיו המאמתים אותם עם פרצופם האמיתי ואל גינוניו, וסופו של דבר בערב סגרירי בפונדק המקומי הם מעלימים אותו. ברודק נקרא על ידי בני הכפר לערוך דו"ח מפורט שינקה את בני הכפר מכל אשמה בעניין אותו זר, דוח שישלח אחר מעשה לעיר ס'. בעל כורחו הוא נענה לקריאה, ותוך כדי עריכת הדו"ח המטהר מאשם את בני הכפר, הוא גם שוקע בחיבור הדו"ח האישי שלו החושף את הזוועות שחוה עת שהה במחנה במלחמה ההיא. הדו"ח הזה, כך מסתבר, נועד לזכך את ברודק עצמו מתחושת האשם המלווה אותו מהמלחמה, ולא נותנת לו מנוח.

בדילמה הכמעט בלתי אפשרית בבחירת האמצעים הספרותיים להעלות על הכתב תיאורים מ"הפלנטה האחרת", בשאלת השימוש בכלים המקובלים בחוקי הספרות לתיאור מה שאינו עונה לחוקים אנושיים- מה שאי אפשר להעלות על הדעת, קל וחומר על הכתב- בוחר קלודל בדרך מקורית ומשכנעת עד כאב. בניגוד לזבאלד ב"אוסטרליץ" הבוחר בכלי של מעין אוטוביוגרפיה ספרותית, כרונולוגית ואוטנטית, ובניגוד לליטל ב"נוטות החסד" המנסה להעביר את הזוועות לפי משקל, באופן שנחשד כמעט כ"פורנוגרפיה של השואה", בוחר קלודל באשנבי זיכרון הנפתחים דרך כל החושים במהלך גביית העדויות הנדרשות מבני הכפר בנוגע ל"זר": הקיר שמאחורי השולחן עליו נכתב הדוח הרשמי מזכיר לברודק את התא זעום המידות בו היה כלוא, ריח הנבלות בכפר מזכיר לו את הריח ששרר תדיר במחנה, וכן הלאה. למעשה, זהו אחד המאפיינים של זיכרונות טראומטיים- הם עולים בהפתעה ובלא שתכננו מראש, דרך חלונות הנפש, וזוהי דרך אמינה וכובשת לנסות ולהתחקות אחר תהליכים נפשיים. כיאה לקלודל, במאי צרפתי עטור פרסים, גם כאן הטקסט מתקרב ומתרחק מן האירועים, ממש כמו במצלמה ספרותית, תוך שהעדשה מפנה לזיכרון וחזרה לאירועים בכפר, ללא רצף ליניארי, ותוך שינוי מתמיד של הפרספקטיבות. ברודק עצמו מתלבט תוך כדי כתיבה אם זוהי הדרך הנכונה: "אני רץ כל הזמן, קופץ מעל משוכות הזמן, מאבד כיוון, משתיק שלא במתכוון את מה שחשוב. אני מהלך בין המילים כמו טרף נרדף, רץ מהר, מזגזג, מנסה להטעות את הכלבים והציידים שבעקבותיו. בכל נמצא בתוך המהומה הזאת, אני מרוקן לתוכה את החיים שלי. אני כותב כדי להרגיע את לבי ואת קרבי".

אריגה ספרותית זו מאפשרת תיאורי מצב על-אנושיים במשורה ובאיפוק בלא הפתולוגיה הפלסטית המאפיינת סופרים אחרים בתיאורי זוועות. התוצאה הינה בניית פסיפס, שלאחר השלמתו, בעיון מחודש וממרחק מה, חושף תמונה המזעזעת את אמות הסיפים, מכמירת לב ומעוררת סאת מחשבות המספיקה לימים רבים לאחר הנחת הספר על המדף.

אמירותיו הפילוסופיות והנוקבות של קלודל/ברודק שזורות בספר במהלך העלילה ונאמרות כאילו אגב אורחא מפי מי מהדוברים, ומתבררות כמצאיות כואבת המצליפה ומניעה את הגיבור. "הבורות מנצחת ולא הידע/ מפלצתיות ההמון המוליד את עצמו, גועש וסוער הקם על יוצרו/ האדם גדול, אבל אף פעם לא מתעלה לגדולה/ המוות איננו תובע

לא גיבורים ולא עבדים. הוא אוכל מה שנותנים לו/ האדם הוא חיה שתמיד מתחילה מחדש/ רוב האנשים אינם ראויים לבוראם, אבל היום אני יודע שגם הוא אינו ראוי לרובנו/ המלחמה היא יד גדולה שמטאטאת את העולם. היא המקום שבו הבינוני מנצח והפושע זוכה להילת קדוש/ הפחד שולט בעולם. הוא לופת אותם בגרון, רק כדי להזכיר להם שהוא יכול להרוס אותם, אם ירצה..."

כאמור, ברודק, כמו גם המספר הכל-יודע המניע את החוטים שמעל דמותו של ברודק, מתלבט באשר לאופן מסירת הוידוי שלו עצמו על קורותיו במלחמה. האשמה על בחירותיו הבלתי אפשריות (ולמעשה בחירתו בחיים) שעה שחיי המחנה, הרעב, הפחד, ההשפלה והאלימות הקיפו אותו במעגלים הולכים וצרים, מעמידה אותו עצמו באור שאינו מאפשר אלא חמלה ואהבה, ובד בבד מציב בפני הקורא שאלות מטרידות וחסרות מוצא בדבר הבחירה בחיים בעת שהמוות נראה כמוצא המכובד והאצילי יותר. "אם הסיפור שלי דומה לגוף מפלצתי, זה רק משום שהוא לובש את צורת החיים שלי, שלא יכולתי להכיל ושהולכים ומדרדרים". אך חרף השיפוטיות הרבה שנוקט ברודק כלפי בחירותיו במנעד האלטרנטיבות הבלתי אפשריות שזימן לו גורלו, החמלה והאהבה הם שמניעים אותו. הם מניעים את יחסו לחבריו שליוו אותו בדרכו למחנה ובעת המלחמה, ואת יחסו לאשתו אמיליה הבוחרת בשתיקה ובהסתגרות מלאה לאחר שהמלחמה חרבה את נפשה העדינה, ואת הבת פפושט. חמלה ואהבה זו נטעה בו בינקותו על ידי פדורין הזקנה החומלת והמזינה, שהצילה את ברודק הילד מאיימי המלחמה הקודמת עת נותר יתום בין הריסות והגופות של הכפר ממנו בא. פדורין מאפשרת לברודק הילד והמבוגר את התקווה, את החלום לעתיד טוב יותר דרך סיפוריה האלגוריים, דרך שפת "הטיברשווי" השגורה בפי פיות אותה מכירה פדורין, ודרך מעשיה.

האפשרות לברוא חיים חדשים תמימים וטהורים מזוהמת הביבים של המלחמה מיוצגת מטאפורית דרך שמיכות הטלאים הנתפרות בידיה האמונות של פדורין משיירי בדים מתפוררים ומטונפים הראויים להיזרק לאשפה ומעבודות הרקמה והתחרה העדינות של אמיליה. הדבר מיוצג גם באופן בו הגוף האנושי יכול להתפרק כמעט עד דק, ולחזור ולהבריא. באופן אולטימטיבי הוא בא לידי ביטוי כמניפסט חי בדמותה של פפושט הקטנה- כולה תמימות ומתיקות- פרי מעשה הזוועה הנואל שנעשה בגופה של אמיליה בעת העדרו של ברודק.

וכאן כוחו של קלודל. התיאורים המרטיטים עד כדי דמעות השזורים בקווים נוגים ורכים של הדמויות המקורבות לברודק ובהתאמה-תיאורי הטבע הפיגורטיביים והמפליאים בהדרם, מול הפלצות והבהמתיות של אנשי הכפר שלא אחת מתפלשים בבזך החזירים בפרסותיהם וטלפיהם המטונפים הם שמעוררים את הטלטה בלבו של הקורא.

שורותיו של הספר מרובדות בסמלים, חלקם מעולם התוכן הנוצרי - כוחו של הוידוי המנקה מול הדו"ח המטהר של ברודק, מעמד הקדושה והטומאה, כמו גם באמירות ארס- פואטיות אודות כוחה של הכתיבה והדיבור ויכולתם (או אי יכולתם) לשמש מרפא ליסורי הנפש. השימוש ברבדי השפה השונים- השפה המרכזית, הניב המקומי, השפה העתיקה של פדורין ושפת הטיברשווי (שפת הגמדים והפיות)- מעמידים לקלודל אפשרות רב גונית ורב משמעית בתיאור העלילה. המילים והכינויים, פרי דמיונו של קלודל, שלעתים נשמעים כבעלי הצליל הגרמני ולעתים כבני הז'רגון הצרפתי, מעין בליל שפה מוכר ושאינו מוכר כאחד, מאפשרים להעמיד את הסיפור במימד אוטונומי חסר שייכות, אוניברסאלי ורב תרבותי. הם באותה העת מהווים רמזים אפיים להתרחשויות ההולכות ומתרגשות, כמו גם מאפשרים פרשנויות ואף הסתתרות של בני הכפר עצמם מפני משמעות מעשיהם ודבריהם. סופו של דבר קלודל מעמיד בפנינו מראה חדה המשקפת עד תום את קצה גבול היכולת האנושית להכחיד את הזן האנושי עצמו ולכרות במו ידיו בגרזן גסה את הענף הנרעד עליו הוא יושב. עם זאת, הוא מותיר לחולמים ולבעלי ההשראה ניצני תקווה לעולם טוב ומיטיב הנגלים בהבלחות מקוטעות בינות להררי הפסולת והרפש, מעשה ידיהם של בני התמותה.

תמרה אבנר